

DOI: 10.18427/iri-2018-0023

Szexuális nevelés, mint rejtett tantervi elem – A szexuális nevelés lehetőségei tanodai keretek között

Makrai Kata

Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet, Miskolc
makrai.kata1@gmail.com

„A 2003-as cigányvizsgálat [lásd. Kemény, Janky, Lengyel, 2004] adatai szerint a mai fiatal roma nők közel egyharmada 18 éves koráig, kétharmada pedig 20 éves koráig megszüli első gyermekét. Azok, akik a családalapítás miatt félbeszakítják tanulmányaikat, akár egész életükre elveszthetik annak az esélyét, hogy valamikor is rendszeres munkájuk legyen. A korai gyermekvállalás nem csupán a nők iskolai és munkaerő-piaci integrációját érinti. Nem szabad megfeledkeznünk azokról a fiatal apákról sem, akik a gyermek születése után nem engedhetik meg maguknak, hogy szűkös erőforrásaikból iskolai pályafutásuk folytatására áldozzanak” (Janky, 2007:57). A korai szülővé válás hatására az oktatási rendszerből akár még a tanköteles kor felső határának betöltése előtt kieső személy egyértelműen kevesebbet áldoz olyan kulturális javakra, mint oktatás, vagy szakképzés, de nem valósul meg a kulturális tőke felhalmozása sem, így az emberi tőke értéke hosszútávon devalválódik. Tehát az egyén megszerzett alacsony végzettsége mellett kezdetben be sem lép a munkaerőpiacra, majd a későbbiekben is csak ezt az alacsony iskolai végzettséget képes ott kamatoztatni. Ez hosszútávon, különösen, ha társul szegregált léttel, halmozottan hátrányos helyzettel, konzerválja az egyén, reprodukálja közösségének társadalmi hierarchiában betöltött alacsony státusát (Pusztai, 2015).

2015 és 2016 között végeztem egy pedagógiai indíttatású, ugyanakkor antropológiai módszertannal dolgozó kutatást Borsod-Abaúj-Zemplén megye Sajókaza községének romungró cigány lakossága körében. A kutatás során alapvetően a gyermeknevelési elvek feltárása volt a célom, de erősen fókuszáltam a szülők gyermekeik iskoláztatásáról való elképzeléseire (lásd. Makrai, 2017). Elemi tapasztalatom volt a felvett interjúk során az, hogy bár minden édesanya nagy hangsúlyt fordít gyermeke iskoláztatására, és szeretné, ha a gyermek minél tovább az iskolarendszer szerves része maradna, e célnak sok esetben gátat szab a gyermek korai szülővé válása. E tapasztalatra építve kezdtem egy új kutatásba, immár új terepre kerülve. Munkám során alapvetően a női szerepszocializáció mintázataira, ezen belül az anyaszerep sajátosságaira, a korai gyermekvállalási tendenciákra, az ezzel kapcsolatos vélekedésrendszerre, és mindezzel szoros összefüggésben a szexuális nevelés közösségekben jellemző mintázataira helyezem a hangsúlyt. Kutatásom terepét egy közép-magyarországi, általam Kettősházának nevezett település adja, ahol a helyi romungró közösség normarendszerét igyekszem feltárni.

Jelen tanulmány a fent vázolt jövőbeni vizsgálathoz végzett „előkutatás” egy eleme. Az ismertetésre kerülő interjúkat azzal a céllal vettem fel, hogy megismerjem, a leginkább a helyi romungró közösséggel dolgozó tanoda hogyan látja a gyermekek

szexualitással kapcsolatos ismeretrendszerének alakulását. Mit tudnak arról, hogy milyen (tágra értelmezett)¹ szexuális nevelés valósul meg az otthonokban, a gyermekek iskoláiban. Illetve nagyon fontosnak tartottam megismerni azt is, hogy mit gondolnak, nekik milyen szerep jut ebben a folyamatban, munkájuk során fordítanak-e erre figyelmet, valamint milyen platformokat találtak ezen ismeretanyag közzétételére.

A kutatásról

Módszertan és kutatási minta

Kettősházán a jelen formában 2012 óta működik tanoda, ugyanakkor kialakulásának története 2003-ra nyúlik vissza. Alapítói civilek, akik a településen folytatott munkájuk következményeként kezdtek bele a kezdetben korrepetálás céljával végzett tevékenységbe. A két alapító két merőben különböző korosztályt, két merőben különböző kiindulási alapról kezdett el fejleszteni. Egyikük a helyi cigány szülők megkeresésére először csak egy, majd a növekvő igényeknek köszönhetően egyre több középiskolás fiatal felzárkóztatását vállalta. Másikuk felfigyelve arra a jelenségre, hogy az óvodás korban még hasonló fejlettségi szintet mutató gyermekek teljesítménye iskolába kerülve erősen szétválik, ezen iskolába került gyermekek fejlesztését kezdte meg. Összefogásuk azután valósult meg, hogy információt szereztek egymás tevékenységéről. Ekkor a helyi művelődési házban 15 eltérő korosztályhoz tartozó gyermekkel kezdték meg közös munkájukat. Azonban, bár a gyermekek száma folyamatosan nőtt, finanszírozási problémákkal és a saját épület hiányának negatív következményeivel küzdöttek. Ekkor találtak rá egy magán alapítványra, mely kezdetben teljes egészében fedezte a működési költségeket, és segítette egy akkor még életveszélyes állapotban lévő önkormányzati épület felújításában, ami ma már kifogástalan állapotban ad otthont a foglalkozásoknak.

A tanoda ma kettős fenntartású. A költségek egy részét a már említett magán alapítvány, egy részét pedig a tanoda (önkéntes) munkatársai által létrehozott egyesület finanszírozza. Az iskolai felzárkóztató és készségfejlesztő foglalkozások mellett igyekeznek a helyi szegregátumban, sok esetben hátrányos helyzetben élő cigányságot minél szélesebb körben megmozgatni így ma már anyakör is működik az egyesület égisze alatt, valamint felnőttképzési program beindításán is munkálkodnak, továbbá egy civil háló kiépítésébe kezdtek bele, amelybe minden olyan helyi erő bevonását tervezik, aki valamilyen módon a helyi hátrányos helyzetű gyermekekkel érintkezésbe kerül.

A tanoda jelenleg hármas célrendszerrel működik. Egyik céljuk az iskolai tananyagban való segítségnyújtás, másik a gyermekek identitásának megerősítése, a harmadik pedig a gyermekek társadalmi integrációjának elősegítése. Vallják, hogy a „gyerek az három lábon áll tanulás szempontjából. [A három láb] a család, tanoda, iskola. De az biztos, hogy a család nélkül nem működik a gyerek.” (Interjú 1) Erre építve a tanoda egyik alapítójával, illetve koordinátorával készített interjúkból nyert információkat a következőkben, a szexuális nevelés vonatkozásában hármas

¹ Véleményem szerint a szexuális nevelést nem korlátozhatjuk a szorosan vett szexualitásról, illetve a szaporító szervrendszer egyéb működéseiről pl.: menstruációs ciklus való ismeretátadásra. Véleményem szerint ennek fontos része kell, hogy legyen többek közt a szülésről, születésről, annak lehetőségeiről való ismeretátadás, a nemi szerepek sokféleségének, lehetőségeinek bemutatása, a családon belüli és/vagy nemi erőszakról való információnyújtás, vagy akár a gyermekvállalás lelki folyamataira való felkészítés is.

tagolásban, a család, az iskola, végül a tanoda szemszögéből mutatom be. Mindkét interjúalannyal egy alapvetően ötven kérdésből álló félig strukturált interjút vettem fel, mely három részre tagolódt. Az első részben a tanoda történetére, működésére vonatkozó kérdéseket tettem fel. Ezt az interjúalanyok otthoni és iskolai szexuális nevelésre vonatkozó ismereteinek feltárását célzó kérdések követték. Végül a tanodában zajló szexuális neveléssel kapcsolatban tettem fel kérdéseket.

Az eredmények ismertetése. Szexuális nevelés a családokban

Mindkét interjúalanyom egyetért azzal, hogy alapvetően minden tanodával kapcsolatban álló cigány család erősen gyermekközpontú, erős családi kötelekekkel rendelkező, szerető közösség. Ugyanakkor az otthoni nevelési elvekben sok esetben különböznek. Vannak olyan családok, melyek szigorú nevelési elveket vallanak, melyeket következetesen be is tartanak. Bizonyos családok a közösségi elvrendszerhez igazodva szintén ezeket a szigorú nevelési elveket közvetítik magukról, illetve kommunikációjukban nagy hangsúlyt fektetnek a büntetésre, fegyelmezésre, ugyanakkor vagy a sűrű szülői teendők, vagy a korábban már említett gyermekközpontúságból származó megengedő attitűd miatt azokat a gyakorlatban nem valósítják meg.

Ezzel szemben a párkapcsolatokra, szexualitásra vonatkozó közösségi normarendszer nagyon erősen érvényesül minden családban, illetve az egész közösség figyelemmel tartja fiataljait. Minden családban elsődleges a tanulás. Ez sok szülői szorongás alapja, ugyanis a szülők féltik gyermekeiket a korai házasságtól, korai gyermekvállalástól, ami érettségihez és/vagy szakmához jutásuk gátja lehet. A szexualitás csak házasságkötés után, esetleg szerelmi kapcsolatban elfogadott, hisz alapvető elv, hogy egy nő csak egy férfival élhet nemi életet. Ha egy nőt több férfival is látnak együtt, nagyon rossz megítélés alá kerül. A közösség „szájára veszi”, „hitványnak” címkézi, kizárja magából. Ugyanakkor ezek az elvek férfiakra kevésbé vonatkoznak. Nekik felelősséget egy esetleges terhesség esetén kell vállalniuk tetteikért. Az így létrejött ambivalenciát azzal oldják fel, hogy nem a közösségből származó, vagy más településen lakó, vagy a településről származó nem cigány lányokkal létesítenek kapcsolatot.

A korai, kamaszkorban létrejött párkapcsolatokat a szülők a fentiekkel összefüggésben tiltják. Ennek következtében a legtöbb első szerelem titokban alakul ki. Ugyanakkor, ha napfényre kerül, hatalmas felháborodást, botrányt von maga után. A botrány a legtöbb esetben egy idő után leül, és a szülők megbékélnek a kapcsolattal, de minél több eszközzel próbálják azt saját irányításuk, felügyeletük alatt tartani pl.: a fiatalok csak felügyelet mellett találkozhatnak. Az ideális párra is vonatkoznak kikötések. Az oláh cigány fiúkkal létesített kapcsolatokat nehezebben fogadják el, hisz úgy tartják, az oláh cigány közösségekben a nők elnyomott szerepben vannak. A nem cigány, vagy a közösség nyelvhasználatával élve magyar fiúkkal való kapcsolat a legtöbb esetben pozitívan értelmeződik, amennyiben az illető nem „lecsúszott”.

A féltés bizonyos esetben a tanodai munkára is hatással van. A tanodai élet szerves részei a nyári táborok, amelyre a tanoda önkéntesei, mentorai minden esetben a családokkal folytatott beszélgetésekkel is készülnek. Abban az esetben, ha a családban kiskamasz, kamasz lány van, a beszélgetés a szülők által kezdeményezve a legtöbbször kitér a szexualitás kérdésére. Pl.: „Egyszerűen csak felhívtam őket, hogy akkor tábor, megyek minden családhoz átbeszélni, és hogy mennék hozzájuk is. És akkor mondta, hogy á, nem hiszi, hogy az ő lánya menne idén, hm, nem hiszi. És akkor

próbáltam kérdezni, hogy de miért. Hát ne, nem. Na jó, akkor átmehetek-e egy tíz percre beszélni. Jó-jó, akkor gyere. És akkor átmentem, és akkor mikor megérkeztem, na jó _, neked elmondom, de hogy az van, hogy (...) baromira fél attól, hogy egy idősebb férfi visszaél az ő lányának a bizalmával. És látom, hogy már nagyobb lány, és kamaszodik...” (Interjú 2) Az ilyen helyzetekben a mentorok minden esetben biztosítják a szülőt arról, hogy gyermeke a táborban maximálisan biztonságban lesz, figyelnek rá, illetve nagyban építenek a gyermekek megbízhatóságára is.

E kiskamaszok egyik interjúalanyom véleménye szerint ugyanis mentálisan, gondolkodásukban sokkal érettebbek, felelősségteljesebbek, mint kortársaik. Kisgyermek koruktól szerves részei a felnőtt közösségnek, „itt nincs az, hogy gyerek téma, felnőtt téma.” (Interjú 1). Így a fent vázolt normarendszert teljes egészében magukévá teszik pl.: „Pontosan tudják, hogy a szüzesség mennyire fontos, és mennyire becset ad egy nőnek, és mennyire fontos, hogy ahhoz menj, aki elvette.”, és teljes mértékben alkalmazzák magukra és kortárs közösségük minden tagjára. Ugyanakkor a tradicionális normarendszer sok esetben összeütközésbe kerül azzal a „modern” világgal, melyben a közösségen kívüli létük során mozognak pl.: „(...) bejött hozzám, és mondta, hogy minden barátnőjét, osztálytársát (...) elengedik moziba, vagy péntek délután, hogy elmenjenek. És őt soha. És hogy miért nem? Mert, hogy ő cigány? (...) mondta, hogy ő tulajdonképpen utál cigánynak lenni, mert ő is azt az életet szeretné élni, amit az osztálytársai élnek.” (Interjú 1). E feszültség feloldására a közösségi média sok esetben terepet teremt, „alternatív világot” hoz létre pl.: „És a facebookon sok ilyen van, hogy fotóztatják magukat. Ugye ezek a szelfik. Egy fiú, két fiú áll mögöttük. Viszont ez megmoccantja ezt a hagyományos normarendszert.” (Interjú 1).

Szexuális nevelés az iskolában

Változó, hogy a gyermekek iskoláival mennyire képesek tartani a kapcsolatot. A helyi, nagyrészt szegregáltan működő iskola megszűnése után a gyerekek egy része a környékbeli elit iskolákba került. Ekkor a tanoda figyelmet fordított arra, hogy minden iskolába eljuttasson egy érzékenyítő – tréninget, mely során a tantestületet bevezették a gyermekek világába. Ez bizonyos iskolákban meghallgatásra talált, és még a nehézségek ellenére is sikerrel voltak képesek integrálni a gyermekeket, reagálni sajátos problémáikra, alkalmazkodni a szülők helyenként középosztálybeli nyelvhasználathoz szokott fülnek idegen kommunikációs stílusára. Ebben a helyzetben nagyon fontos szerepe volt a mentoroknak, akik kvázi kapcsolattartói szerepet töltenek be az iskola és a tanoda, a szülők és a tanoda, valamint sok esetben az iskola és a szülők közt. Ugyanakkor bizonyos intézmények a mai napig nehézségekbe ütköznek az integráció terén. Ennek okát azon hiányosságukban kereshetjük, hogy eddig nem voltak képesek arra, hogy a gyermekek élettapasztalatainak, szociális közegének, életterének sajátjuktól való eltéréseire reagáljanak pl.: „(...) télen nagyon sok családnál problémát jelent a mosás, mert van olyan család, amelyiknél nincs víz. Hozza a vizet, melegíti, kimossa, de bent nem tudja kiteríteni, mert 30 négyzetméteren nincs hova. Kint meg egyszerűen megfagynak a ruhák, mert hideg van (...) Már ilyen intő bejött, pedig kommunikálnak az önkéntessel, hogy hát büdösek, meg koszosak. Igen, ez sajnos így van télen. Ezzel szembe kell nézni.” (Interjú 1.)

Néhány gyermektől már hallottak az iskolai „felvilágosító órák” tapasztalatairól, ugyanakkor, ahogy mondják nem látnak bele az órákba, mert nincsenek jelen. A

gyerekek elmondása alapján a külön fiúk, külön lányok típusú konzervatívabb módon történő szexuális felvilágosítás a gyakoribb. Azt azonban pontosan látják, hogy a gyermekek tájékozatlanok. Ez egyértelmű a nyolcadik évfolyamos biológia tananyag tanulásának tapasztalatai alapján, illetve a gyermekek sokszor mítosz szerű, szexualitással kapcsolatos félinformációi, illetve teljesen téves ismeretei alapján pl.: „(...) ezek 14-15 éves gyerekek voltak, hogy ennyire nem tudtak semmit. Amire én azért megkérdezem, hogy mi az isten van az iskolai felvilágosítással, mert elviekben van ám ott is. (...) Volt, hogy valaki megkérdezte, hogy ha abban az ágyban alszik, amiben valaki előtte szeretkezett, akkor ő terhes lesz-e.” (Interjú 1).

Szexuális nevelés a tanodában

A tanodában jelenleg 23 önkéntes végzi tevékenységét. A szám kis mértékben ingadozó, ami nagyrészt a tanodában szakmai gyakorlatukat töltő egyetemistáknak köszönhető, hisz ők a gyakorlati félév leteltével elhagyják az intézményt. Korosztály tekintetében igen színes csoportról beszélhetünk. Az önkéntesek egy része nyugdíjas, egy részük elsősorban a környezetben élő negyvenes korosztályhoz tartozó háztartásbeli nőkből tevődik ki, egy részük pedig vagy egyetemista, vagy az egyetemi évek után a tanodában ragadt fiatal. Nemüket tekintve legnagyobb részük nő. Foglalkozás szerinti megoszlásukról elmondható, hogy van köztük társadalomtudós, pedagógus, valamint nagyobb részt bölcsész értelmiségi. A tanoda vezető szerint „a rossz önkéntes az, aki önmagát keresi. Azok nagyon hamar belebuknak. Tehát, aki önmagát akarja kiteljesíteni. A jó önkéntes az az, aki valamilyen módon érzékeny ezeknek a gyerekeknek a problémáira” (Interjú 1).

A legtöbb önkéntes heti egyszer körülbelül három órát tölt a tanodába, így maximum három gyermekkel képes foglalkozni. Általában egy gyermeket mentorálnak is, de ez nem tartozik az önkéntesek alapvető feladatai közé. Így van olyan mentor, aki hat és van olyan, aki csak egy gyermeket (és családot) kísér. Egy gyermekkel általában foglalkozástípus, tantárgy függvényében több mentor is foglalkozik. A gyermekek és a mentorok összekapcsolása több szempont figyelembevételével történik. Az elsődleges szempont, hogy az önkéntes már legalább fél éve tanítja a gyermeket. Olyan önkéntes nem kaphat mentoráltat, aki újonnan csatlakozott a tanoda munkájához. Ezen kívül a mentor hajlandósága, és időbeosztása fontos tényező. Az önkéntes, mint tanuló társ esetén fontos, hogy az önkéntes milyen korcsoporttal szeretne foglalkozni, illetve, hogy milyen tantárgyakban érzi kompetensnek magát. Az összekapcsolást egy fél éves „próbaidőszak” követi, mely idő alatt mind a gyermek, mind a mentor jelezheti az össze-nem-illést. A gyermekek jelentős beleszólást kapnak ebbe a folyamatba, hisz a tanoda alapelvei közé tartozik a gyermekek döntési szabadságának biztosítása. „Mi arra tanítjuk őket, ugye ezek az emberi szabadságjogok, hogy joga van az életéről dönteni. Több olyan gyerek is volt, aki mondta, hogy nem tud ezzel tanulni (...) Erőltetni nem lehet, mert tulajdonképpen amennyire mi önkéntesek vagyunk, annyira a gyerekek is.” (Interjú 1). Az, hogy az összekapcsolás mennyi időre szól, szintén több tényező függvénye. Elsősorban az határozza meg, hogy az önkéntes mennyi ideig van jelen a tanoda életében, de a gyermeki igények változása is befolyásolhatja. A kapcsolattartás elsődleges színtere a tanodai foglalkozás, illetve a közösségi nap, valamint a nyári tábor. Ugyanakkor a mentor, önkéntes elképzelésétől függően van lehetőség az informális kapcsolattartásra is szabadidős tevékenység, a közösségi média, vagy akár telefonos

kapcsolt révén. A telefonos, és most már a közösségi médián keresztüli kapcsolattartás a mentor-szülő kapcsolatra is jellemző.

A fentiekből látszik, hogy az önkéntes-gyermek, és elsősorban a mentor-gyermek, mentor-szülő kapcsolat egy bizalmi viszony. Az azonban, hogy az intim témák megvitatásának mennyire nyílik tere, függ a mentor életkorától - ugyanis az interjúalanyok elmondása szerint fiatalabb menttorral sokkal könnyebb a gyermekek számára az ilyen kérdések kibontása – valamint személyiségétől is pl.: „Én általában is, nemcsak a gyerekektől nagyon nehezen kérdezek magánéleti dolgokat. Azt gondolom, hogy nem szeretnék belemenni senkinek a magánéletébe anélkül, hogy ő erre nyitott lenne. És nagyon kellemetlenül érzem magam, ha azt érzem, hogy átléptem ebben egy határt.” (Interjú 2). Valamint az ezirányú gyermeki kezdeményezésre való reakcióadást befolyásolja az időhiány pl.: „(...) sokszor a rovasára megy a gyerekekkel való viszonyomnak az, hogy így benne van a fejemben egy hatalmas hosszú lista, hogy nekem ma még mind meg kéne csinálnom, és, hogy ühüm, megcsinálom inkább a dolgomat, és nehezebben tudok lazábban időt szánni arra, hogy beszéljünk.” (Interjú 2), illetve sokszor az önkéntesben témával kapcsolatban jelen lévő gát pl.: „Ez az én generációmnak sem egy ilyen nyílt téma. Mi sem úgy nőtünk fel azért, hogy ez ennyire nyitott lett volna.” (Interjú 1.) „Másképp meg kicsit menekülök is. Azt gondolom, hogy ez egy ilyen kellemetlen téma. És nem is azt gondolom, hogy nekem, hanem neki, és akkor így nem akarok belemenni.” (Interjú 2).

Mindezekkel szemben elsősorban rejtett módon, és sok esetben a gyermekek kezdeményezésére, hétköznapi beszélgetésekbe ágyazottan, akár a foglalkozások tananyagához kapcsolódóan történik szexuális nevelés a tanodában is. Egyik érintett kérdés a nemi szerepek tartalmának átadása. Ezzel kapcsolatban tanodai tapasztalat az a gyermeki igény, mely kamasz korban fogalmazódik meg először, hogy azonos nemű tanárral szeretnének tanulni. Ennek egyik okát abban kereshetjük, hogy a kamasz tanodások számára frusztráló a sokszor hozzájuk közeli korcsoportban lévő önkéntessel végzett tanulás. Másik oka pedig az azonos nemű tanárral kialakított kapcsolat adta „szereppróbalgatási” lehetőség lehet pl.: „Milyen ez a felnőtt férfi, milyen lennék én, mint felnőtt férfi, és akkor ilyen komoly témákról beszélgetünk olyan komolyan.” (Interjú 2). Ugyanakkor az interjúalanyok is érzik, hogy az általuk közvetített női szerep sokban eltér a közösségben jellemző tradicionális nemi szerepektől. Ennek ellenére úgy gondolják vonzó, követendő példaként jelennek meg a fiatalok szemében, de érzik a helyzet konfliktusos jellegét. Egyrészt a gyermekek e téren is meghúzzák a határt a cigány és a magyar társadalom közt pl.: „Amikor beszélünk arról, hogy bármilyen ilyen liberálisabb női szerep, tehát nem ez a konzervatívabb otthon főzők, mosok. Akkor ők mondják, hogy persze, de ti magyarok vagytok. Nektek ez megy.” (Interjú 1). Másképp az önkéntesekben is megjelenik ezzel kapcsolatban egy belső konfliktus pl.: „(...) az a rossz érzésem van, hogy nem mennék bele egy olyan helyzetbe, amiben nekem magyarózkodnom kell. És őket pedig nem szeretném olyan helyzetbe hozni, hogy azt gondolják, hogy az nem oké, ami meg náluk van (...)” (Interjú 2).

A párkapcsolatok témája elsősorban a gyermekek önkéntesek kapcsolatai iránti érdeklődésében jelenik meg. A gyermekek párkapcsolataival kapcsolatban az önkéntesek különböző stratégiát vallanak. Van, aki rákérdez, van, aki kíváncsi, amíg a kamasz számol be kapcsolatáról, annak alakulásáról. Ezzel kapcsolatban szerepet elsősorban a korábban már említett problémás családi szituációk esetén vállalnak pl.: „Én sosem jelenek meg itt mentorként, sosem győzködöm meg őket semmiről. Nekem az az alapelvem, hogy nem akarom megváltoztatni őket. Én stratégiákat szeretnék nekik tanítani, hogy hogyan tudnak alapvetően konfliktus nélkül élni a többségi

társadalomban. Olyan beszédstílust átvenni, viselkedési normákat átvenni, amivel el tudnak tűnni a többségi társadalomban. Amikor ilyen szitu van, én az anyának mindig megpróbálom a gyerek szempontját elmagyarázni...” (Interjú 1).

Célzott szexuális felvilágosító foglalkozásra eddig egyszer, egy nyári tábor folyamán került sor, mely alkalommal egy orvostanhallgató önkéntesnek teheték fel nyíltan a fiatalok szexualitással kapcsolatos kérdéseiket. Ezt a korábban már említésre került információhiány miatt tartották fontosnak. Amikor arra kérdeztem rá, hogy a szexualitás szóba került-e a foglalkozásaikon, mindketten elmondták, hogy bár több önkéntes társuktól hallották, hogy a gyerekek ezzel kapcsolatos kérdéseket tettek fel, úgy vélik az ő esetükben erre nem volt példa. Ezzel szemben, több olyan beszélgetést is felidéztek az interjúk során, melyek szexuális tartalmak körül zajlottak pl.: ”A dyt tanultuk, és a vérbaj, szifilisz kapcsán került elő. Hogy néz ki egy szifiliszes. És rákerestünk. Hát, lehet, hogy nem volt annyira jó ötlet, tényleg nagyon gázos látvány. De igen. (...) Nekem nincs úgy tabu téma.” (Interjú 1). „Az egyik fiú, amikor ilyen 14-15 éves volt, (...) és angoloztunk együtt, akkor volt egy pont (...) akkor elkezdett kérdezni nemi szerveket, és csikló, és mindenfélét így angolul. És akkor azt mondtam, hogy na jó, akkor nézzük át, hogy ezek, hogy vannak angolul. És akkor ezeket felírtuk, és akkor ő ezt végtelenül szórakoztatónak találta. És akkor ezután elkezdte kérdezni a mindenféle szexuális fogalmakat is angolul, hogy mi hogy van. És akkor azt is átnéztük. Én akkor azt gondoltam, hogy angol, angol. megtanulja ezt is, meg így érdekli, akkor ezt ne zárjuk le.” (Interjú 2). E példából is látszik, hogy a tanodában, a megkérdezettek foglalkozásain a legtöbb esetben nyílt, nem tabusító, bár nem tudatos, rejtetten megvalósuló szexuális nevelés folyik.

A menstruáció a női szereplők közt az egyik legnyíltabban megbeszéltek témakör. Mind a lányokkal folytatott beszélgetésekben pl.: görcsök, kinek mikor jött meg, miért nem jött meg, mi lehet a háttérben, mind az édesanyákkal folytatott beszélgetésekben előkerül, elsősorban a táborok kapcsán.

A korai gyermekvállalás témaköre egyik interjúalanyomból a szülőkhöz hasonlóan a szorongást váltotta ki. Pl.: „13-14 évesen a lányoknál (...) ilyen erős vágyakozás van arra, hogy legyen valaki, tehát nagyon elindul ez. És néha azt érzem, hogy ez egy picit ilyen menekülés is tud lenni abból a nehéz helyzetből, amiben egyébként sokan vannak otthon. És, hogy ne az alapján hozzanak döntést, hogy valamiből ki akarnak menekülni, hanem, hogy tényleg ezt akarják-e. Tehát ilyesmi szempontból időnként bennem van egy kis szorongás, hogy otthagyja a 14 éves kislány a sulit, mert már egy éve szerelmes egy fiúba.” (Interjú 2). Ha ennek lehetőségét észlelik, ami a korábban már megjelent közösségi normarendszer miatt elég ritka, akkor a kialakult helyzetről, ennek veszélyeiről, következményeiről igyekeznek beszélgetést kezdeményezni az érintett fiatallal, illetve, ha szükségét látják családjával.

Összegzés

A tanulmány során ismertetésre került tanoda, bár működését szabályozó dokumentumaiban nem deklarálja azt, feladatának tartja, és bizonyos eszközök révén hozzá is járul az ide járó gyermekek, fiatalok szexuális neveléséhez. Bár mindkét interjúalany látja saját, illetve a tanoda munkájának e téren megmutatkozó hiányosságait, fontos információ a helyzet pontos értelmezéséhez, hogy az elmúlt néhány évben vált az „őstanodás” generáció kamasszá, fiatal felnőtté. Ahogy egyik interjúalanyom fogalmaz a helyi cigány közösséggel kapcsolatban, „jól alkalmazkodó közösségről” beszélhetünk. Amennyire én látom, a tanoda is pont ilyen jól

alkalmazkodó. Nagyon gyorsan reagál a megjelenő szükségletekre, problémákra. Ebből kiindulva úgy vélem hamarosan a szexuális nevelés problémaköre, az ezzel kapcsolatos foglalkozások is általánosak lesznek repertoárjukban, mert pontosan látják, hogy a gyermekek felnőtt életének alakulásában ilyen irányú ismereteik kulcsszerepet játszanak.

Irodalomjegyzék

- Janky B. (2007). A korai gyermekvállalást meghatározó tényezők cigány nők körében. *Demográfia*, 50 (1), 55-73.
- Kemény I., Janky B., & Lengyel G. (2005). *A magyarországi cigányság 1971-2003*. Budapest: Gondolat Kiadó Kör.
- Makrai K. (2017). „Mi romáknál”. Szocializációs mintázatok egy észak-magyarországi község romungró lakossága körében. *Taní-tani Online*. Letöltés: http://www.tani-tani.info/mi_romaknak [2017.11.13].
- Pusztai G. (2015). Tőkeelméletek az oktatáskutatásban. In Varga A. (szerk.), *A nevelésszociológia alapjai* (pp. 137-160). Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wislocki Henrik Szakkollégium.